

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΜΑΧΑΙΡΑΣ
Η ΛΕΥΚΑΣ ΕΠΙ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ
1684-1797
ΑΘΗΝΑΙ 1951

ΦΩΤΟΑΝΑΤΥΠΩΣΗ, ΑΘΗΝΑ 2008

Κωνστ. Γ. Μαχαιρᾶ

Η ΛΕΥΚΑΣ
ΕΠΙ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ
1684 — 1797

ΑΘΗΝΑΙ
1951

ΦΩΤΟΑΝΑΤΥΠΩΣΗ ΜΕ ΤΗ ΣΤΗΡΙΞΗ ΤΟΥ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΔΗΜΟΥ ΛΕΥΚΑΔΑΣ

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ Ε. ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗΣ
ΒΙΟ-ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ Κ. Γ. ΜΑΧΑΙΡΑ (1882-1967)

ΠΟΡΕΙΑ
ΑΘΗΝΑ 2008

© Εκδόσεις «Πορεία»
Σόλωνος 74, Αθήνα 10680 τηλ. 38.31.622, fax 38.24.359

ISBN 978-960-7043-70-

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Τριαντάφυλλος Ε. Σκλαβενίτης, <i>Ο ιστορικός της Λευκάδας</i> <i>Κωνσταντίνος Γ. Μαχαιράς (1882-1967)</i>	θ' -ιθ'
<i>Εργογραφία Κ. Γ. Μαχαιρά</i>	κ' -κγ'

ΚΩΝΣΤ. Γ. ΜΑΧΑΙΡΑ

Η ΛΕΥΚΑΣ ΕΠΙ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ 1684-1797, ΑΘΗΝΑΙ 1951

[Πρόλογος]	3
Προηγούμενα Ενετικά απόπειρα προς κατάληψιν της Λευκάδος (1502-1684)	5
Κεφ. Α' Κατάληψις της Λευκάδος υπό των Ενετών	21
Κεφ. Β' Διοικήσεις και Δικαιοσύνη	37
Κεφ. Γ' Άλλα μέτρα	57
Κεφ. Δ' Πόλεμοι – Σεισμοί – Πανώλης	72
Κεφ. Ε' Μεταρρυθμίσεις εις την Διοίκησιν και την Δικαιοσύνην	115
Κεφ. Ζ' Πληθυσμός	131
Κεφ. Ζ' Νομίσματα	147
Κεφ. Η' Μέτρα και Σταθμά	154
Κεφ. Θ' Πλουτολογική κατάσταση	160
Κεφ. Ι' Οικονομική κατάσταση, ή Δημόσιον Ταμείον Λευκάδος	196
Κεφ. ΙΑ' Εκκλησία	223
Κεφ. ΙΒ' Γράμματα και Καλαί Τέχνη	242
Κεφ. ΙΓ' Περί πολλού άξιου	261
Κεφ. ΙΔ' Τελευταίαι ημέραι της Γαληνοτάτης Πολιτείας	289
Επίλογος	303

Γενικοί Προνοηταί Θαλάσσης (Εδρεύοντες εν Κερκύρα)	314
Ανώτεροι Προνοηταί Λευκάδος	316
Τακτικοί Προνοηταί Λευκάδος	317
Βιβλιογραφία και Πηγαί	319
Πίναξ Περιεχομένων	[320]
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ (του Γιάννη Ξούρια)	I-XX

Τριαντάφυλλος Ε. Σκλαβενίτης

Ο ιστορικός της Λευκάδας Κωνσταντίνος Γ. Μαχαιράς (1882-1967)

Ο 20ός αιώνας είναι ο αιώνας της λευκαδίτικης ιστοριογραφίας, η οποία με τη μεγάλη και σημαντική της παραγωγή μπόρεσε να καλύψει άλλη μία μεγάλη χρονική απόκλιση της Λευκάδας από την Επτάνησο συνολικά, αλλά και με καθένα από τα άλλα νησιά ξεχωριστά και να βρεθεί στην πρωτοπορία.

Όποιος ήθελε το 1900 να γνωρίσει τη λευκαδίτικη ιστορία έπρεπε να αναζητήσει τις επιμέρους ιστορικές συνθέσεις του Δημητρίου Πετριτσοπούλου (1763-1833) σε ιταλική γλώσσα, καθώς και τις συμβολές του Ιωάννη Ν. Σταματέλου (1822-1881) που δύσκολα μπορούσαν να καλύψουν τις ανάγκες ενημέρωσης, πόσο μάλλον τις κοινές ανάγκες της ιστορικής αναδρομής.

Αυτό το κενό φαίνεται να κάλυπτε, κάπως παράδοξα και αποσπασματικά το ποιητικό έργο του Αριστοτέλη Βαλαωρίτη (1824-1879), με τη μυθική του διάδοση σε όλα τα στρώματα της λευκαδίτικης κοινωνίας. Το έργο του Βαλαωρίτη διαβαζόταν και ακουγόταν απαγγελλόμενο και ως ιστορικό ανάγνωσμα και με τη μεγάλη σύνθεση του *Φωτεινού* ιδιαίτερα μπορούσε να κρατά ανοιχτούς τους δρόμους προς το λευκαδίτικο παρελθόν καθώς το ποιητικό του μήνυμα άγγιζε και ζωντανά αισθήματα και αγωνίες επιβίωσης του Λευκαδίτη αγρότη και τους έδινε ένα ιστορικό βάθος παρηγορητικό.

Ο 20ός αιώνας άρχιζε με ένα μεγάλο γεγονός για την αναζήτηση του λευκαδίτικου παρελθόντος. Ο Γερμανός αρχαιολόγος Γουλιέλμος Δαίρπφελδ διατύπωσε τη θεωρία ότι η Λευκάδα είναι η ομηρική Ιθάκη. Σε ολόκληρο το νησί της Λευκάδας και στα γειτονικά του, καθώς και στις ακαρνανικές ακτές, αναζητήθηκαν όλα εκείνα τα τοπογραφικά γνωρίσματα που μπορούσαν να ανταποκριθούν στις περιγραφές της ομηρικής γεωγραφίας.

Ο Δαίρπφελδ, με Λευκαδίτες οδηγούς και αγωγάτες, περιηγήθηκε το νησί

Ανατυπώνεται, με διορθώσεις και προσθήκες, από το βιβλίο: Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, *Κωνσταντίνος Γ. Μαχαιράς 1882-1967, Τιμητική εκδήλωση, Αθήνα, 15 Μαΐου 2004*, Αθήνα 2005, σ. 47-60.

και επισκέφθηκε όλα τα ίχνη της αρχαιότητας. Στις ανασκαφές του αναζητούσε το παλάτι του Οδυσσέα γεγονός που από μόνο του φούντωνε τη λαϊκή φαντασία. Μέσα από τις συζητήσεις για τη θεωρία και τα αρχαιολογικά ευρήματα, το παρελθόν έγινε καθημερινότητα και μέρος της λαϊκής δοξασίας και ύστερα ενσωματώθηκε εύκολα στη λευκαδίτικη ιδεολογία. Ο νεαρός Κωνσταντίνος Γ. Μαχαιράς ήταν παρών σε αυτό το γεγονός καθώς ήταν μέλος της Επιτροπής υποδοχής των αρχαιολόγων και των ιστορικών, οι οποίοι με επικεφαλής τον πρύτανη του Πανεπιστημίου Αθηνών Σπ. Π. Λάμπρο, ήλθαν στη Λευκάδα το 1905 και ξεναγήθηκαν στις ανασκαφές του Δαίρπηφελδ.

Τα ίδια χρόνια έγινε ένα μεγάλο βήμα στη λευκαδίτικη τοπική ιστορία, στη γραμμή της επανησιακής ιστοριογραφικής παράδοσης. Ο Σπυρίδων Α. Βλαντής (1855-1938) με νομικές σπουδές στην Πίζα της Ιταλίας, δικηγόρος, δημοσιογράφος και πολιτικός, τύπωσε το 1902 στη Λευκάδα, στο τυπογραφείο των αδελφών Αθανασίου Τσιρίμπαση, το βιβλίο του: *Η Λευκάς υπό τους Φράγκους, τους Τούρκους και τους Ενετούς*. Αυτό το μικρό βιβλίο έμεινε για πολλές δεκαετίες μοναδική ιστορία της Λευκάδας για τους έξι αιώνες της Φραγκοκρατίας, της Τουρκοκρατίας και της Βενετοκρατίας. Είναι έργο στηριγμένο στην ελληνική και ξένη βιβλιογραφία και στη χρήση οικογενειακών αρχείων και λιγότερο του Αρχαιοφυλακείου Λευκάδος, που κακολειτουργούσε.

Το 1930 διορίστηκε αρχειονόμος στο Αρχαιοφυλακείο ο Γεώργιος Γ. Παρίσης (1907-1964). Στα 32 χρόνια της θητείας του στη θλιβερή τρώγλη, ο σημαντικός αυτός άνθρωπος οργάνωσε την υπηρεσία, ταξινόμησε σοφά το αρχειακό υλικό του 18ου και του 19ου αιώνα και υπηρέτησε την ιστορική έρευνα εξυπηρετώντας τους σημαντικότερους ερευνητές της λευκαδίτικης ιστορίας, που ανάμεσά τους ήταν και κάποιοι από τους μεγαλύτερους Έλληνες ιστορικούς. Να θυμηθούμε ότι στη δεκαετία 1930-1940 ερευνούσαν στο Αρχαιοφυλακείο ο γέροντας Σπυρίδων Α. Βλαντής, ο πενήνταπεντάχρονος, αλλά καινούριος στη συστηματική έρευνα της λευκαδίτικης ιστορίας Κωνσταντίνος Γ. Μαχαιράς και ο εικοσιπεντάχρονος Νίκος Γ. Σβορώνος (1911-1989) που δημοσίευσε το 1939 και 1940 δύο μελέτες του για τους κλεφταρματολούς και τους Χιώτες πρόσφυγες στη Λευκάδα. Τον Κωνσταντίνο Γ. Μαχαιρά, γόνο αρχοντικής οικογένειας εμπόρων σιτηρών από τη Ρωσία στα χρόνια της βρετανικής προστασίας, γιο του Γεωργίου Κ. Μαχαιρά (1845-1926), βουλευτή 1875-1879 και δημάρχου Λευκάδας το 1891 και 1895 και προέδρου της Φιλαρμονικής Λευκάδας το 1895 και της Κερκυραίας Ευρυδίκης Βασ. Δαμύρη, που ως εκείνα τα χρόνια τον κέρδιζε η πολιτική και η κοινωνική δράση: δεν κατάφερε να εκλεγεί βουλευτής αλλά ήταν δικηγόρος από το 1904 στη Λευκάδα, από το 1908 γραμματέας και από το 1910 πρόξενος στη Λευκάδα της Αυστρίας και πρόεδρος της Φιλαρμονικής Λευκάδας το 1917 και το 1923. Διαδέχτηκε τον Σ. Α. Βλαντή ως πρόξενος της Ιταλίας στη Λευκάδα, το 1938. Τέσσερα κείμενά του, που γνωρίζουμε ότι τυπώθηκαν τότε, συνδέονται με αυτές τις δραστηριότητες: οι λόγοι του στη δοξολογία κατά

την ονομαστική εορτή του Ελευθερίου Βενιζέλου το 1919 και στον εορτασμό της υπογραφής της συνθήκης των Σεβρών το 1920. Ο λόγος του – σχεδιάσμα ιστορίας της Φιλαρμονικής, το 1925 και ο λόγος του στο μνημόσυνο του Ελευθερίου Βενιζέλου στη Μητρόπολη Λευκάδας το 1936. (Δημοσιεύματα αρ. 1-4).

Από τις ανάγκες του δημόσιου ρήτορα φαίνεται να ξεκίνησε και η έρευνα, που αργότερα οδήγησε στη συγγραφή του πρώτου του βιβλίου: *Λευκάς και Λευκάδιοι επί Αγγλικής προστασίας (1810-1864)*. Γράφει στον πρόλογο του βιβλίου:

Ως γνωστόν την 21ην Μαΐου 1939 συνεπληρούντο εβδομήκοντα πέντε έτη από της Ένώσεως της Επτανήσου μετά της Ελλάδος. Εις όλας τας νήσους του Ιονίου οργανώθησαν τότε εορταί και διαλέξεις. Εν Λευκάδι η Επιτροπή, εις ην είχε ανατεθή η οργάνωσις και διενέργεια του πανηγυρισμού, παρεκάλεσεν ημάς εγκαίρως όπως κατά την 75ην επέτειον της μεγάλης και ιστορικής εκείνης ημέρας ομιλήσωμεν σχετικώς εν κλειστώ χώρῳ. Ὀντως, εις την τόσον κολακευτικήν δι' ημάς παράκλησιν της Επιτροπῆς υπεκύψαμεν προθύμως, και μετά τινα χρόνον είχομεν καταστρώσει την ομιλίαν μας, ην ββαπτίσαμεν ούτω: «Η Ένωσις της Επτανήσου μετά της Ελλάδος, και ιδία η Εθνική δράσις των Λευκαδίων επί Αγγλικής Προστασίας (1815-1864)». Αλλ' ότε ηθελήσαμεν να παραβάλωμεν το περιεχόμενον της διαλέξεώς μας προς το δια ταύτην διατιθέμενον χρονικόν διάστημα αντελήφθημεν ότι λόγω του κατ' ανάγκην συγκεντρωθέντος αφθόνου υλικού τούτο θα ηδύνατο ν' αποτελέσει αντικείμενον δύο και πλέον διαλέξεων. Ὅθεν, ίν' ανταποκριθώμεν προς το επιβαλλόμενον εις τοιαύτας περιστάσεις χρονικόν όριον, ευρέθημεν εις την ανάγκην να προβώμεν εις συμπτώξεις και φαλκιδεύσεις, ίνα μη επεκτεινόμενοι πέραν του δέοντος, εξαντλήσωμεν την υπομονήν και προκαλέσωμεν την δυσφορίαν του ευγενοῦς ακροατηρίου μας.

Και η μεν διάλεξις εδόθη ούτω συντεταγμένη, αλλ' ημείς έχοντες υπ' όψιν την περί ταύτης ευμενεστάτην κρίσιν της κοινῆς γνώμης, φρονούντες δε εξ άλλου, ότι τα εκ της ομιλίας μας παραλειφθέντα, λόγω του εξαιρετικού των ενδιαφέροντος, θα έδει να ίδωσι και ταῦτα το φως της ημέρας, ήχθημεν εις την απόφασιν να συγγράψωμεν την μικράν ταύτην ιστορικὴν πραγματείαν, συναρμολογούντες εις το περιεχόμενον της τότε δοθείσης διαλέξεώς μας, τόσον το εκ ταύτης αρχικώς αποκοπέν υλικόν, όσον και εκείνο, όπερ ουχί δι' ολίγου κόπου κατορθώσαμεν εν τω μεταξύ να συγκεντρώσωμεν.

Είναι αληθές ότι, λόγω των μεταγενεστέρων προσθηκών, η πραγματεία μας αὔτη απεμακρύνθη κατά πολύ του αρχικού τίτλου της διαλέξεώς μας, το μεν, διότι τόσον η Ένωσις της Επτανήσου μετά της Ελλάδος όσον και η Εθνική δράσις των Λευκαδίων επί Αγγλικής Προστασίας, αποτελούν μόνον μέρη του όλου μας έργου, το δε διότι η εν τούτω αφήγησις άρχεται από του 1810, ότε η Λευκάς κατελήφθη υπό των Αγγλων, ενώ η δοθείσα διάλεξις μας ήρχετο αφ' ης εποχής, δια της από 5 Νοεμβρίου 1815 εν Παρισίοις συνθήκης, αι Ιόνιοι νήσοι είχαν υπαχθή οριστικώς υπό την Αγγλικήν Προστασίαν.

Αυτές είναι οι εξηγήσεις, από τον ίδιο τον Μαχαιρά, πώς έγινε ερευνητής για να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του, ως ρήτορας, για τα 75χρονα της Ένωσης της Επτανήσου (το επόμενο έτος από το θάνατο του Βλαντή) και πώς το μεγάλο θέμα και η ανυπαρξία ιστορικού βιβλίου για την περίοδο της αγγλικής προστασίας στη Λευκάδα τον οδήγησαν στη συγκέντρωση του υλικού, που στήριξε τη συγγραφή του πρώτου του βιβλίου, με 190 σελίδες.

Άλλη καλή συγκυρία, οφειλόμενη και αυτή στην προκοπή της λευκαδίτικης συνάφειας, οδήγησε στην έκδοση του βιβλίου στην Κέρκυρα τον Σεπτέμβριο του 1940. Στην Κέρκυρα είχε ιδρυθεί η *Εταιρεία προς ενίσχυσιν των Επτανησιακών Μελετών*, η οποία από το 1935 είχε αρχίσει να εκδίδει επτανησιακά βιβλία, κυρίως ιστορικά. Πρόεδρός της ήταν ο Λευκαδίτης Κωνσταντίνος Σολδάτος, Διευθυντής της Δημόσιας Βιβλιοθήκης Κέρκυρας και φίλος του Μαχαιρά. Το καλαίσθητο βιβλίο είναι το 12ο στη σειρά της Εταιρείας, αλλά δεν φαίνεται να είχε καλή τύχη αφού τα αντίτυπά του καταστράφηκαν κατά τους βομβαρδισμούς και έτσι το βιβλίο χάθηκε από την αγορά. Ας γυρίσουμε όμως στο ίδιο το βιβλίο *Λευκάς και Λευκάδιοι επί Αγγλικής προστασίας (1810-1864)*, που αρθρώνεται σε δύο μέρη με 11 κεφάλαια το καθένα. Εξετάζονται η κατάληψη της Λευκάδας το 1810 από τους Άγγλους, η διοικητική οργάνωση του νησιού και οι πρόνοιες της Συνθήκης του Παρισιού (1815), το αγγλικής κοπής σύνταγμα του 1817 και η εφαρμογή του. Η παραχώρηση της Πάργας από τους Άγγλους στους Τούρκους (1819) που έφερε τους Παργινούς, πρόσφυγες στη Λευκάδα, η εξέγερση των χωρικών το 1819 κατά των Άγγλων. Οι Λευκαδίτες μέλη της Φιλικής Εταιρείας, η συνάντηση των Οπλαρχηγών στη Λευκάδα το 1821 και η συμμετοχή των Λευκαδίων στην Επανάσταση. Ιστορούνται ακόμη η συμμετοχή των Λευκαδίων στη Βουλή του Ιονίου κράτους στην Κέρκυρα, η οργάνωση του Κράτους, οι αγώνες των Επτανησίων και η παραχώρηση ελευθεροτυπίας (1848-1849), η συμμετοχή των Λευκαδίων στις απελευθερωτικές κινήσεις των Ηπειρωτών (1854), η αποστολή του Γλάδστωνος το 1859 και η αγγλική απόκρουση του αιτήματος για Ένωση. Το δόγμα της αυτοδιαθέσεως των λαών και η διάδοσή του στη Λευκάδα, μέσω των Κομιτάτων και των Γαριβαλδινών. Η μεταστροφή της Αγγλίας το 1862 υπέρ της Ένωσης και οι κινήσεις των Λευκαδίων και τέλος η Ένωση της Επτανήσου και η παράδοση της Λευκάδας το 1864.

Το βιβλίο κλείνει με τους καταλόγους των Άγγλων αρχηγών της Κυβερνήσεως της Λευκάδας (1810-1817), των Άγγλων τοποτηρητών του αρμοστή στη Λευκάδα (1818-1864) και τον κατάλογο των Λευκαδίων Επάρχων (1818-1864).

Για να γραφεί το βιβλίο χρησιμοποιήθηκε η στοιχειώδης διαθέσιμη βιβλιογραφία, τα επίσημα κείμενα καθώς και προκηρύξεις, διαγγέλματα, ψηφίσματα, εκλογικά αποτελέσματα και άλλα στοιχεία αντλημένα από το Αρχαιοφυλακείο Λευκάδας. Για τη συμμετοχή των Λευκαδίων στην Επανάσταση του 1821 χρησιμοποιήθηκε χειρόγραφο του 1841 από το οικογενειακό αρχείο του Ευσταθίου Φίλιππα, όπου είχε περιγράψει με δυσκολία, λόγω έλλειψης στοιχείων, τη συμμετο-

χή των Λευκαδίων: «διότι οι Λευκάδιοι αθληταί εις ουδέν άλλο τότε απέβλεπον, ει μη πώς να λιγοστεύουν το πολυάριθμον των μουσουλμάνων γένος και επομένως ολίγον απέρνα από τον νουν των δια την μετά ταύτα δόξα των». Ο Μαχαιράς συνέχισε την έρευνά του στο Τμήμα Χειρογράφων της Εθνικής Βιβλιοθήκης, με τη βοήθεια του Λίνου Ν. Πολίτη, που έθεσε στη διάθεσή του τους φακέλους των Λευκαδίων αγωνιστών του 1821, εκείνων βέβαια που ζήτησαν αργότερα να κριθούν, με βάση τα βεβαιωτικά τους από Επιτροπές και Συνέδρια για να δοθεί αποζημίωση ή σύνταξη σε αυτούς ή τους απογόνους τους. (Δημοσιεύματα αρ. 5).

Ο Μαχαιράς, ο οποίος στα 55 του χρόνια αποφάσισε να εγκαταλείψει την πολιτική και να ασχοληθεί με την ιστορία, παρόλο που μόνη θεωρητική κατάρτιση είχε τις νομικές του σπουδές (Πίζα 1900-1903), απέδειξε ότι ήταν επαρκής για το έργο που ανέλαβε, χωρίς ποτέ να διατυπώσει ιδιαίτερες φιλοδοξίες ερμηνευτικών προσεγγίσεων του παρελθόντος. Είναι χαρακτηριστικό ότι τα βιβλία του δεν έχουν εισαγωγικά και επιλογικά κείμενα, σε αρκετές περιπτώσεις ούτε τεχνικούς προλόγους. Το έργο του διακρίνεται για την επίμονη τεκμηριωμένη προσέγγιση του παρελθόντος, με παράθεση υπεύθυνων μεταφράσεων των ιστορικών τεκμηρίων και προσπάθεια υπομνηματισμού τους. Τα βιβλία του είναι υψηλός αναβαθμός για τη λευκαδίτικη ιστοριογραφία και αφετηρία για εκείνους που μετά από αυτόν αναζήτησαν και θα αναζητούν δρόμους προς μια συνθετική κοινωνική, πολιτική, οικονομική και πολιτισμική ιστορία της Λευκάδας. Διέθετε οικονομική ανεξαρτησία και έζησε χωρίς τα βάρη των βιοτικών αναγκών, με αποτέλεσμα να διαθέτει όλο το χρόνο του στην προσπάθεια που ανέλαβε και να μπορεί να αυτοχρηματοδοτεί τα ερευνητικά του ταξίδια και τις εκδόσεις των βιβλίων του, που εκδίδονταν με δική του επιμέλεια, κάποτε με σημαντική εικονογράφηση αλλά πάντοτε χωρίς ευρητήρια.

Γνώριζε πολύ καλά τη γαλλική και την ιταλική γλώσσα και απέδειξε ότι μπορούσε να μεταγράψει σωστά, να κατανοεί και να μεταφράζει με ευχέρεια και επιτυχία τα ντοκουμέντα του Αρχαιοφυλακείου. Η εργασία του στο Αρχαιοφυλακείο έδειξε και την αντοχή του στην επίμονη έρευνα κάτω από δύσκολες συνθήκες. Με το πρώτο του βιβλίο, παρόλη την συντομία του, την περιγραφικότητα και τη χαλαρή άρθρωση, απέδειξε ότι ήταν ικανός ιστοριοδίφης και ιστορικός για μια περίοδο της λευκαδίτικης ιστορίας, που πρώτος αυτός ιστόρησε.

Ο Μαχαιράς, ως ιστορικός, στα χρόνια του Πολέμου, της Κατοχής και του Εμφύλιου, σχεδόν εσίγησε, με εξαίρεση μια μικρή μελέτη, που εντασσόταν στον θεματικό κύκλο του πρώτου του βιβλίου. Πρόκειται για το φυλλάδιο 10 σελίδων, *Ανασκευή ενός ιστορικού ψεύδους (Η Αγγλία δεν επώλησε την Πάργαν)*, που τύπωσε το 1947 στην Αθήνα. (Δημοσιεύματα αρ. 6). Πρόκειται για ένα άστοχο κείμενο με διάτρητα νομικά επιχειρήματα, που προσπαθεί να ανατρέψει μια διαπίστωση, την οποία ούτε οι Άγγλοι ιστορικοί δεν την είχαν αρνηθεί. Φαίνεται ότι και ο ίδιος δεν επέμεινε σ' αυτή τη θεωρία όπως το αποδεικνύει το συγκεντρωτικό του βιβλίο, *Η Λευκάς (1700-1864)* του 1958.

Αντίθετα η ερευνητική του προσπάθεια πρέπει να συνεχίστηκε με εντατικούς ρυθμούς, αν κρίνουμε από τα δύο μεγάλα και τα σημαντικότερα έργα του, που τύπωσε το 1951 και το 1954 και κάλυψε με αυτά την περίοδο της Βενετοκρατίας (1684-1797) και την περίοδο των Δημοκρατικών Γάλλων (1797-1798), των Ρωσοτούρκων (1798-1800), την περίοδο του πρώτου ελληνικού ημιαυτόνομου κράτους, της Επτανήσου Πολιτείας (1800-1807) και την περίοδο των αυτοκρατορικών Γάλλων ως την αγγλική κατάκτηση του 1810. Φωτίζοντας με τα τρία του βιβλία μια περίοδο 180 χρόνων λευκαδίτικης ιστορίας (1684-1864) μπορούσε στα 72 χρόνια να χαιρείται την αναγνώριση από τους συμπατριώτες του, αλλά και την ελληνική λογιόσύνη, ότι ιστόρησε το λευκαδίτικο παρελθόν, εκείνο το πιο πρόσφατο, που άφησε τα περισσότερα ίχνη στη γλώσσα, στις νοοτροπίες, στις συνήθειες, στον πολιτισμό και στα μνημεία του τόπου.

Ας δούμε όμως τα δύο έργα αναλυτικά. Το 1951 εκδίδει στην Αθήνα το βιβλίο *Η Λευκάς επί Ενετοκρατίας (1684-1797)*. Στις 320 σελίδες του περιλαμβάνει εισαγωγικά την εξέταση των βενετικών προσπαθειών κατάληψης της Λευκάδας στα χρόνια της Τουρκοκρατίας της (1502-1684). Στα 14 κεφάλαια εξιστορούνται η κατάληψη της Λευκάδας από τον Μοροζίνη το 1684. Η οργάνωση της διοίκησης, οι πόλεμοι, οι σεισμοί, οι επιδημίες πανώλης, ο πληθυσμός, τα νομίσματα, τα μέτρα και τα σταθμά, η οικονομική κατάσταση, η εκκλησία, τα γράμματα και οι τέχνες με βιογραφικά στοιχεία για 40 προσωπικότητες που διακρίθηκαν. Ακολουθούν οι βιογραφίες των Λευκαδίων που η Βενετία ανάμειψε για τις υπηρεσίες τους «ως περί πολλού αξίους» (benemeriti). Πρόκειται για 21 βιογραφίες ατόμων ή και οικογενειών με πολλά στοιχεία αντλημένα από τα έγγραφα των Αρχείων της Λευκάδας και της Βενετίας. Στο 14ο κεφάλαιο εξετάζονται οι τελευταίες ημέρες της Βενετίας και η πτώση της στα χέρια του Βοναπάρτη.

Στον επίλογό του ο Μαχαιράς προσπαθεί να συγκρίνει τις νομικές ρυθμίσεις, που ίσχυσαν σε κάθε νησί και να επισημάνει τις μικρότερες ή μεγαλύτερες αποκλίσεις από νησί σε νησί, αποδίδοντάς τες στο διαφορετικό χρόνο κατάκτησης κάθε νησιού και επομένως στις διαμορφωμένες καταστάσεις, όταν οι Βενετοί κυρίαρχοι επέβαλαν το διοικητικό και φορολογικό σύστημά τους, αλλά και στη βούλησή τους να ακολουθήσουν διαφοροποιημένο σύστημα τοπικής διοίκησης. Εδώ ο Μαχαιράς ακολουθεί τον Ζακύνθιο ιστορικό Ερμάννο Λούντζη, που επισήμανε αυτή τη διαφοροποίηση και τη θεώρησε μίμηση του ρωμαϊκού συστήματος.

Η *Ενετοκρατία* (βλ. Δημοσιεύματα αρ. 8) είναι ένα έργο ωριμότερο, που ολοκληρώθηκε κάτω από ερευνητικές και συγγραφικές προϋποθέσεις πολύ καλύτερες. Η βιβλιογραφία που χρησιμοποιεί είναι πληρέστερη. Εκτός από την έρευνα στο Αρχαιοφυλακείο, που ήταν εκτεταμένη, χωρίς να είναι εξαντλητική, του δόθηκε η δυνατότητα να χρησιμοποιήσει υλικό από το Κρατικό Αρχείο της Βενετίας. Και πάλι τα λευκαδίτικα δίκτυα βοήθησαν: ο Λευκαδίτης μεγαλέμπορος Γεράσιμος Μεσσήνης (1897-1957) εγκατεστημένος από δεκαετίες στη Βενετία

και επίτιμος πρόξενος της Ελλάδος, με τον συνεργάτη του Ηπειρώτη ιστοριοδίφη Κωνσταντίνο Μέρτζιο (1886-1971), του εξασφάλισαν τα πολύτιμα ντοκουμέντα. Παραθέτουμε από τον πρόλογο του Μαχαιρά:

Η συγγραφή της παρούσης πραγματείας, ως και πάσης άλλης, αφορόσης την ιστορίαν των κτήσεων της Γαλινοτάτης Πολιτείας δεν θα ήτο αρτία, άνευ της σχετικής ερεύνης εν τοις εν Ενετία Κρατικοίς Αρχείοις. Νυν, λαμβανομένων υπ' όψιν του χρόνου, των κόπων και των δαπανών, των απαιτουμένων εις μίαν τοιαύτην αναδίφησιν, δύναται τις να εκτιμήση και να εξάρη δεόντως την αξίαν της συμβολής του ευγενούς τη καρδία και τω πνεύματι Λευκαδίου τέκνου κ. Γερασίμου Μεσσήνη, από ετών εν Ενετία εγκατεστημένου, όστις είχε την καλωσύνην και την γενναιότητα να θέσῃ εις την διάθεσίν μας ποικίλον και πολύτιμον υλικόν σχετικόν τη παρούση μελέτη μας, όπερ ειδικόι υπό τούτου εντεταλμένοι εσταχυολόγησαν εκ των Ενετικών Κρατικών Αρχείων. Εξάιροντες ενταύθα την ανωτερότητα και την φιλοπατριάν του εκλεκτού συμπολίτου μας, πράττομεν τούτο, ουχί, όπως μη παραλείψωμέν τι το στοιχειώδες, αλλά διότι θα ήτο πλέον ή ενοχλητική δι' ημάς η αποσιώπησις των γενικών μας αισθημάτων έναντι του κ. Γερ. Μεσσήνη, έχοντος πάντα λόγον να δικαιούται της αναγνωρίσεως και της ευγνωμοσύνης τόσον ημών, όσον και παντός άλλου ιστοριοφίλου.

Ανάλογος τιμή ανήκει και εις τον επίσης εν Ενετία διαμένοντα καλόν φίλον και διακεκριμένον ιστοριοδίφην κ. Κωνστ. Μέρτζιον, επιστατήσαντα μετ' άκρας ανιδιοτελείας και εγνωσμένης ικανότητος κατά τας ως είρηται εν τοις Ενετικοίς Κρατικοίς Αρχείοις αναδιφήσεις.

Στη βιβλιογραφία αναγράφει και το ανέκδοτο έργο του *Το εν Λευκάδι Φρούριον της Αγίας Μαύρας (1300-1950)* (Δημοσιεύματα αρ. 11), ενώ στο τέλος του βιβλίου σημειώνει: «Συνέχεια εν τη πραγματεία μας *Πολιτική και Διπλωματική ιστορία της Λευκάδος (1797-1810)*». (Δημοσιεύματα αρ. 9). Πρόκειται για το μεγαλύτερό του βιβλίο που κυκλοφόρησε σε 2 τεύχη το 1954 και είναι διαρθρωμένο σε 4 μέρη: Δημοκρατικοί Γάλλοι (1797-1798), Ρωσοτουρκική προστασία (1798-1800), Πολιτεία των Επτά Ηνωμένων Νήσων (1800-1807) και Αυτοκρατορικοί Γάλλοι (1807-1810). Για όλες τις περιόδους παρακολουθεί τις αλλαγές στη διοίκηση και στη δικαιοσύνη, την κοινωνική και οικονομική κατάσταση, αφιερώνει κεφάλαια στις σχέσεις της Λευκάδας με το φόβητρό της, τον Αλή πασά, και αφηγείται τα της παρουσίας του Ιωάννη Καποδίστρια στη Λευκάδα. Επιμένει στην οργάνωση της Επτανήσου Πολιτείας και ιδιαίτερα για τη συνταγματική, τη στρατιωτική και την εκπαιδευτική. Η ελληνική, γαλλική και ιταλική βιβλιογραφία τον βοηθούν να προσεγγίσει και να κατανοήσει, κάποτε και να σχολιάσει το αρχειακό υλικό, που αντλεί από το Αρχαιοφυλακείο, αλλά και το Αρχείο της Ιονίου Γερουσίας της Κέρκυρας, που το μεταφράζει και το ενσωματώνει στη διήγησή του. Δεν είναι υπερβολή να πούμε ότι περισσότερο από το μισό βιβλίο καλύπτεται από το αρχειακό υλικό, για το οποίο, κατά την ερασιτε-

χνική του συνήθεια, δεν σημειώνει ακριβείς παραπομπές στους αρχαιακούς φακέλους. Παρόλο που η διήγηση διακόπτεται τόσο συχνά με την παρεμβολή των μεταφρασμένων ντοκουμέντων, ο μόχθος αυτός του Μαχαιρά δίνει στον υπομονετικό αναγνώστη τη δυνατότητα να αποκτήσει, από πρώτο χέρι, τη δική του εικόνα, με την ανάγνωση τόσων μαρτυριών για μια περίοδο αλλεπάλληλων αλλαγών κυριάρχων, με αντίστοιχες πολεμικές επιχειρήσεις, που κόστισαν αίμα και δάκρυα στους Λευκαδίτες:

Δεν δυνάμεθα να κλείσωμεν την ιστορικήν μας ταύτην πραγματείαν, αν δεν σημειώσωμεν ενταύθα, υπό τύπον συμπεράσματος, ότι εν διαστήματι δεκατριών ετών και εν ονόματι, δήθεν, της ελευθερίας και της ανεξαρτησίας, αίτινες ανέκαθεν ήσαν το όνειρον όλων των Ιονίων, είχαν αλληλοδιαδόχως κυματίσει επί των επάλξεων του εν Λευκάδι φρουρίου της Αγίας Μαύρας, επτά διάφοροι σημαίαι, τόσαι, δηλαδή, όσαι, κατά διαβολικήν σύμπτωσιν, ήσαν και αι ισχναί αγελάδες του ονείρου του Φαραώ.

Μέσα σε αυτές τις αλλαγές κυριάρχων βρήκαν τρόπους να εκφραστούν οι τοπικές αντιθέσεις και αντιπαλότητες ανάμεσα στις τάξεις, οι οποίες με τις συμμαχίες τους και τα κινήματά τους διεκδικούσαν βελτίωση της θέσης τους. Οι άρχοντες συμμαχούσαν με τους ξένους για να διαιωνίσουν τα επί Βενετοκρατίας προνόμιά τους και οι άλλες τάξεις διεκδικούσαν δικαιώματα φθάνοντας μέχρι την εξέγερση.

Στο τέλος του βιβλίου θυμήθηκε και πάλι να σημειώσει: «Συνέχεια εν τη πραγματεία μας *Λευκάς και Λευκάδιοι επί Αγγλικής προστασίας*». Με αυτό τον τρόπο θύμιζε ότι είχε προσφέρει στους Λευκαδίτες και στους Φιλίστορες την ιστορία όλων των περιόδων της ξενοκρατίας της Λευκάδας από το 1684 ως το 1864. Αυτή την επιβεβαίωση θα την υπογραμμίσει και το 1958, που θα εκδόσει, σε 200 σελίδες, το βιβλίο *Η Λευκάς 1700-1864* (βλ. Δημοσιεύματα αρ. 12), διεκδικώντας με επιτυχία τη βράβευσή του από την Ακαδημία Αθηνών με ένα προκηρυγμένο κρατικό βραβείο για βιβλία τοπικής ιστορίας. Το βιβλίο αυτό αφιερώνει μόνο 11 σελίδες στη Βενετοκρατία, 55 σελίδες για την περίοδο 1797-1810, ενώ για την περίοδο της Αγγλικής Προστασίας αφιερώνει 130 σελίδες. Πρόκειται για ένα βιβλίο με συνεχή διήγηση, που σπάνια διακόπτεται από την παράθεση ντοκουμέντων. Η προτίμηση για την περίοδο του Ιονίου Κράτους οφείλεται στον όρο του διαγωνισμού που ζητούσε «ιστορική μελέτη επί θέματος νεωτέρας ελληνικής ιστορίας από της Ελληνικής Επανάστασεως και εντεύθεν συμπεριλαμβανομένης και της προεπαναστατικής περιόδου μέχρι του 1700» και λιγότερο γιατί ήθελε να δημοσιεύσει τις λίγες συμπληρώσεις, που πρόσθεσε στην ύλη του εξαντλημένου πρώτου του βιβλίου του 1940.

Ένα μικρότερο εικονογραφημένο βιβλίο 110 σελίδων δημοσιεύει το 1956, *Το εν Λευκάδι Φρούριον της Αγίας Μαύρας* (βλ. Δημοσιεύματα αρ. 11), που το ετοίμαζε παράλληλα με τις μεγαλύτερες συγγραφές του κατά τη δεκαετία 1940-1950. Ακολουθώντας την ιστορία του Κάστρου της Λευκάδας, του επιβλητικότερου μνημείου στη συνείδηση κάθε Λευκαδίτη, παρακολουθεί την ιστορία της Λευ-

κάδας από το 1294 ως το 1944 και ενσωματώνει στη διήγησή του πληροφορίες της τοπικής παρατήρησης και παράδοσης.

Παραθέτουμε από τον επίλογο του έργου μια υψηλή λευκαδίτικη «πτήση»:

Από του 1944 το εν Λευκάδι φρούριον της Αγίας Μαύρας, ο αιωνόβιος ούτος Επτανήσιος πολεμιστής αναπαύεται επί των αμαράντων δαφνών του ενδόξου του παρελθόντος!..... Ο θρυλικός ούτος ήρωας εις πλείστας όσας περιστάσεις έβαλεν ή εβλήθη, έτρωσεν ή ετρώθη, ενίκησεν ή ενικήθη!..... Είδεν ιππότας, είδε πειρατάς, είδε πιστούς και απίστους, είδε πολιτισμούς και βαρβαρότητας, είδε βαρβάρους, εκπολιτίζοντας και εκπολιτισμένους βαρβαρίζοντας, είδεν επιδρομείς εν είδει ελευθερωτών και κατακτητάς υπό τύπον προστατών!... Έβλεπε ν' ανυψώνται εκάστοτε επί των τειχών του ποικίλα ξένα ιπποτικά εμβλήματα, ή διάφοροι αλλοεθνείς σημαίαι, αλλά, δεν εσκίρτα εκ χαράς, ει μη μόνον, όταν ησθάνετο κυματίζουσαν επί των τιμίων του επάλξεων την σημαίαν της Πατρίδος του, την Ελληνικήν κυανόλευκον!... Σήμερον, το ιστορικόν τούτο μνημείον της Λευκάδος, μολονότι, ως εκ της παλαιότητός του, έχει παροπλισθή και αχρηστευθή, εν τούτοις, δεν έχει παντάσχι καμφοθή υπό του βάρους των αιώνων, αλλ' ορθούται υπερήφανον, διότι καθ' όλον τον μακροχρόνιον και πολυτάραχον βίον του έζησε χωρίς φόβον και χωρίς μομφήν και πανευδαίμον, διότι ζη και θα ζη σσαιεί ελεύθερον εν ελευθέρα γη Ελληνική.

Ένα μεγάλο βιβλίο 380 σελίδων θα εκδώσει το 1957: *Ναοί και Μοναί της Λευκάδος*. (Δημοσιεύματα αρ. 10). Εκμεταλλευόμενος τους φακέλους για κάθε ναό και μονή, που υπήρχαν στο Αρχιεπισκοπικό, ο Μαχαιράς συνέταξε ένα εικονογραφημένο χρονικό για την ίδρυση και την ιστορία κάθε ναού ή μονής με τρόπο λιτό, αναδεικνύοντας στοιχεία της θρησκευτικότητας και της λατρείας, αλλά και της φροντίδας για τους τόπους της λατρείας και την κυβέρνησή τους. Με αυτό το βιβλίο ο Μαχαιράς, παρόλο που δεν εξαντλεί την πληροφοριοδοτική ικανότητα των φακέλων, δίνει εναύσματα για μια εσωτερικότερη ιστορία και ανθρωπολογική προσέγγιση των Λευκαδίων, όπως θρησκευούνται, λατρεύουν και διακονούν τους ιερούς τους τόπους. Στο βιβλίο υπάρχει και υπομνηματισμένος κατάλογος των ιεραρχών Λευκάδος (284-1940) καθώς και λεξιλόγιο.

Το 1960 ο Μαχαιράς, καθώς πλησιάζει τα 80 του χρόνια, θα συγκεντρώσει σε ένα τεύχος 90 σελίδων, που θα εκδώσει με δαπάνη του, αλλά θα το προσγράψει στο *Σύλλογο Λευκαδίων εν Αθήναις*, όλες τις *Κρίσεις επί των αφορόντων την νήσον Λευκάδα ιστορικών έργων του Κωνσταντίνου Μαχαιρά* (Δημοσιεύματα αρ. 13), κατά βιβλίο, με σειρά χρονολογική. Λευκαδίτες, Επτανήσιοι αλλά και Αθηναίοι λόγιοι δημοσιεύουν κρίσεις για τα βιβλία του Μαχαιρά ή του στέλνουν επιστολμαίες κρίσεις και συγχαρητήρια, όταν λάβαιναν τα βιβλία του. Με τον καιρό φαίνεται ότι παγιώνεται μια σχέση του Μαχαιρά με τους κριτές του και φροντίζει να τους στέλνει κάθε καινούργιο του βιβλίο. Ας διαβάσουμε ένα σχόλιο του Κ. Θ. Δημαρά στο βιβλίο *Πολιτική και διπλωματική ιστορία της Λευκάδος (1797-1810)*, στην εφημερίδα *Το Βήμα*, 9 Απριλίου 1954 (= *Κρίσεις...* σ. 40-41).

Ο κύριος Μαχαιράς αποφεύγει, με αυστηρή ιστοριοδιφική μέθοδο, κάθε γενίκευση μέσα στην πορεία των ερευνών του· ωστόσο, με την ίδια ακριβώς μέθοδο, δεν αφήνει τίποτε στην αφάνεια, από ό,τι μπορεί να συντελέσει σε μίαν ακριβέστερη γνώση των περιστατικών που τον απασχολούν. Έτσι έχουμε αδιάκοπα τις αναγκαίες προβολές, προς την Ανατολή, προς την Δύση, και την αρμόζουσα τοποθέτηση της τοπικής ιστορίας μέσα στα πλαίσια της γενικής [...] η προσφορά του ιστοριοδίφη παίρνει την μορφή εγγράφων ανεκδότων αντλημένων από το Αρχαιοφυλακείο του νησιού. Κατά τα άλλα χρησιμοποιούνται τα γνωστά βοηθήματα της ιστορίας των Επτά νησιών, χωρίς να γίνεται προσπάθεια για αναγωγή στις πρώτες πηγές τους· ως σημειωθή μόνο ότι πολύ διακριτικά, αλλά και πολύ κατηγορηματικά έχουμε συχνές αποκαταστάσεις ιστορικών αληθειών τις οποίες κάνει ο κύριος Μαχαιράς, διορθώνοντας τους παλιότερους ιστορικούς του νησιού του. Έτσι το βιβλίο, με την άφθονη παράθεση των κειμένων και την προσεκτική κριτική του, εμπνέει την εμπιστοσύνη, ενώ συνάμα εμπνέει τον σεβασμό με την αξιοπρέπειά του και την υψηλή θέληση της αλήθειας που το χαρακτηρίζουν.

Στο γέρμα της ζωής του θα αποτολμήσει την έκδοση ενός μικρού βιβλίου 73 σελίδων, *Η νήσος Λευκάς κατά την Αρχαιότητα* (Δημοσιεύματα αρ. 14), θέλοντας να αφήσει ένα δείγμα γραφής για όσα τον απασχόλησαν 60 χρόνια από τότε που ο Δαίρπφελδ έδινε το σύνθημα για την ανίχνευση του αρχαίου παρελθόντος. Στηριζόμενος σε στοιχειώδη βιβλιογραφία, ανάμεσά της και το δικό του φυλλάδιο του 1949, *Το ακρωτήριο Λευκάτας και ο ναός του Απόλλωνος* (Δημοσιεύματα αρ. 7), και στη χρήση των αρχαίων κειμένων, προσπάθησε, χωρίς σπουδαία αποτελέσματα, να καλύψει την τοπογραφία του νησιού και ύστερα να παρακολουθήσει τις περιόδους της λευκαδίτικης ιστορίας στα χρόνια των Κορινθίων, των Μακεδόνων και των Ρωμαίων, εξετάζοντας νομίσματα και επιγραφές.

Παρακολουθώντας τη βιογραφία και το ξετύλιγμα του ιστοριογραφικού έργου του Μαχαιρά, αποκτούμε μια εικόνα του ανθρώπου με το λεπτό και ευτράπελο πνεύμα, που βρήκε χρόνο και κυρίως διάθεση να μεταφράζει παράλληλα Ανατόλ Φρανς και κυρίως κωμωδίες του Γκολντόνι, ενώ με τα ιστορικά του βιβλία, προϊόντα μόχθου, επιμονής και αφοσίωσης, έφερε τη λευκαδίτικη ιστοριογραφία κοντά στα αντίστοιχα επτανησιακά κατορθωμένα και τόνωσε τους ρυθμούς προς το μέστωμα των ιστορικών λευκαδικών σπουδών. Αυτές οι σπουδές στάθηκαν τυχερές, αφού τα χρόνια που ο Μαχαιράς ερευνά και συγγράφει για τα σημαντικότερα βιβλία του, ερευνά παράλληλα στο Αρχαιοφυλακείο και στα μνημεία του νησιού ο Πάνος Γ. Ροντογιάννης (1911-1996) που φθάνει στη Λευκάδα το 1945 από την Κατερίνη, καθηγητής στο Γυμνάσιο της γενέτειρας για μια δεκαετία, ως το 1956. Η ηλικιακή διαφορά των 30 χρόνων δεν δημιούργησε τις συνήθεις ανταγωνιστικές φοβίες και μιζήριες. Και οι δύο πίστευαν και στις δυνάμεις τους και στην αξία του σκοπού τους. Τα βιβλία του Μαχαιρά θα μείνουν για 25-30 χρόνια μοναδικά. Όταν το 1980-82 θα εκδοθεί η *Ιστορία της Νή-*

σου *Λευκάδος* του Ροντογιάννη, οι αναγνώστες θα διαπιστώσουν και τις οφειλές του νεότερου στον πρεσβύτερο και ότι ο νεότερος είναι επίτηδες συνοπτικότερος για τα γεγονότα και τα φαινόμενα της λευκαδίτικης ιστορίας, που είχαν μελετηθεί και αναδειχθεί από τον πρεσβύτερο. Παραπέμπει λοιπόν ο Ροντογιάννης στον Μαχαιρά και για να μη διογκωθεί το δικό του έργο, αλλά κυρίως γιατί η πνευματική του εντιμότητα δεν του επέτρεπε να ενσωματώσει την εργασία του άλλου, έστω και μαρτυρημένα.

Η αναφορά και στο έργο του Ροντογιάννη είχε νομίζω τη θέση της εδώ για να θυμηθούμε ότι η συνέχεια στις ιστορικές σπουδές είναι κατάκτηση, καθώς μας οδηγεί από τις ατομικές προσπάθειες στις συλλογικότερες, που πλουτίζουν τις κοινωνίες και τις οδηγούν στον ωραίο δρόμο των πολιτισμικών συνειδητοποιήσεων και της πνευματικής καλλιέργειας. Σε αυτό το δρόμο ο Κωνσταντίνος Γ. Μαχαιράς είναι οδηγός μας.

Αναγραφή Δημοσιευμάτων Κωνσταντίνου Γ. Μαχαιρά

1. «[Λόγος εις την δοξολογίαν κατά την ονομαστικήν εορτήν του Ελευθερίου Βενιζέλου (εορτή Αγίου Ελευθερίου, 15 Δεκεμβρίου 1919) εις τον Ιερόν Ναόν του Αγίου Ιωάννου Λευκάδος]», εφ. *Λόγος*, φ. 5 (Λευκάδα 12.1.1920).
2. «[Λόγος εις το Κοινοτικόν κατάστημα Λευκάδος κατά τον τριήμερον εορτασμόν της υπογραφής της συνθήκης των Σεβρών]», εφ. *Λόγος*, φ. 74 (Λευκάδα 16.8.1920).
3. «Μουσική κίνησις Λευκάδος. Η Φιλαρμονική», *Πανελλήνιον Λεύκωμα Εθνικής Εκατονταετηρίδος*, τ. Δ', *Καλαί Τέχναι*, Αθήνα 1927, σ. 62-64.
Περίληψη του κειμένου του «Ιστορία της Φιλαρμονικής Εταιρείας Λευκάδος από 1850-1925. Διάλεξις δοθείσα υπό του κ. Κωνσταντίνου Μαχαιρά, τότε Προέδρου της Φιλαρμονικής Εταιρείας επί τη 75ετηρίδι της [12 Δεκεμβρίου] 1925». Φύλλα 95. Αυτόγραφο με δικά του σχέδια. ΓΑΚ-Αρχεία Νομού Λευκάδας, φάκελος Φιλαρμονικής.
4. *Επιμνημόσυνος Λόγος του Φιλελευθέρου πολιτευτού Λευκάδος Κου Κων. Γ. Μαχαιρά, εκφωνηθείς κατά το πάνδημον Μνημόσυνον του Μεγάλου Ανδρός Ελευθερίου Βενιζέλου Εις τον Μητροπολιτικόν Ναόν την 29 Μαρτίου 1936, εν Λευκάδι*:
Μονόφυλλο 55x40 εκ., τυπωμένο τρίστηλο από τη μία όψη. Συλλογή Σπυρογιάννη Κονιδάρη, Πόρος Λευκάδας. Δωρεά στη Χαραμόγλειο Ειδική Λευκαδιακή Βιβλιοθήκη.
5. *Λευκάς και Λευκάδιοι επί Αγγλικής Προστασίας (1810-1864)*, Κέρκυρα. Εταιρεία προς ενίσχυσιν των Επτανησιακών Μελετών-12, 1940, 8ο, σ. 191.
Εργ. Επεξ. Χάρτου Σ. Γ. Λοϊσίου Κέρκυρα. Στον ψευδότιτλο: *Al Reverendo Padre Aristo (;) S^a Maura 27-9-40 C. Machera*. Αντίτυπο Τ. Ε. Σκλαβενίτη, από το οποίο έγινε και η φωτοανατύπωση, με την ευγενική παραχώρηση των δικαιωμάτων με επιστολή του Ιωάννη Θερμού, εκ μέρους των κληρονόμων: Αθήνα, Βιβλιοπωλείο Διονυσίου Νότη Καραβία, 1979.
6. *Ανασκενή ενός ιστορικού ψεύδους (Η Αγγλία δεν επώλησε την Πάργαν)*, Αθήναι, Εκδόσεις Αρμονία, 1948, 8ο, σ. 13.
7. *Το ακροτήριον Λευκάτας και ο Ναός του Απόλλωνος*, Εν Αθήναις 1949, 8ο, σ. 15.
8. *Η Λευκάς επί Ενετοκρατίας 1684-1797*, Αθήναι 1951, 8ο, διαστάσεις 23,5 x 16 εκ. περίπου, σ. 1λ.+1χ.α.ρ.+ 320, διαστάσεις τυπωμένου κειμένου 18 x 10 εκ. Στο πίσω μέρος του εξωφύλλου: *Τιμάται Δραχ. 50.000*.

- Αντίτυπο Τ. Ε. Σκλαβενίτη: *Προς τον κυρ. Γεώργιον Κουρούσην ιατρόν με μεγάλην εκτίμησιν. Αθήναι 11 Φεβρουαρίου 1952 Κ. Μαχαιράς*. Από το αντίτυπο αυτό έγινε η φωτοανατύπωση με προλεγόμενα του Τ. Ε. Σκλαβενίτη και ευρετήριο του Γιάννη Ξούρια, από τις εκδόσεις «Πορεία», Αθήνα 2008, με την υποστήριξη του Πνευματικού Κέντρου Δήμου Λευκάδας.
9. *Πολιτική και Διπλωματική Ιστορία της Λευκάδος (1797-1810)*. Τόμος Α΄. Αθήναι 1954, 8ο, σ. 398+1 χ.αρ.+1 πίν. Τόμος Β΄. Αθήναι 1954, 8ο, σ. 399-704+1 σχεδιάγραμμα.
Ο Α΄ τόμος φωτοανατυπώθηκε το 2007 στην Αθήνα, από τις εκδόσεις «Κουλτούρα» του Λάμπρου και της Μάγδας Κωστακιώτη, που αγόρασαν από τους κληρονόμους του Ιωάννη Θερμού αντίτυπα των βιβλίων του Κ. Μαχαιρά. Αγόρασαν επίσης φωτογραφίες και έγγραφα της οικογενείας Μαχαιρά, τα οποία απόκτησε το 2007 το Πνευματικό Κέντρο Δήμου Λευκάδας με καταγραφή και εισήγηση Τ. Ε. Σκλαβενίτη.
10. *Ναοί και Μοναί Λευκάδος*, Αθήναι 1957, 8ο, σ. 384+19 πίνακες. Φωτοανατύπωση: Αθήνα, Βιβλιοπωλείο Διονυσίου Νότη Καραβία, 1989.
11. *Το εν Λευκάδι Φρούριον της Αγίας Μαύρας*, Αθήναι 1956, 8ο, σ. 114+1 χ.αρ.
12. *Η Λευκάς (1700-1864). Έργον τιμηθέν υπό της Ακαδημίας Αθηνών δια Α΄ Βραβεΐου κατά τον υπό του Υπουργείου Προεδρίας της Κυβερνήσεως προκηρυχθέντα διαγωνισμόν*, Αθήναι 1958, 8ο, σ. στ+114+ 1 χ.αρ.+4 πίνακες (οικόσημα)+III σχεδιαγράμματα.
13. *Κρίσεις επί των αφορώντων την νήσον Λευκάδα ιστορικών έργων του κ. Κωνσ. Μαχαιρά. Το Τεύχος τούτο εξεδόθη επιμελεία του εν Αθήναις Συλλόγου Λευκαδίων και δαπάναις του κρινομένου Ιστορικού*, Αθήναι 1960, 8ο, σ. 90.
Κρίσεις (χρονολογικά): Σπυρίδων Δ. Γκίνης, Πάνος Κτενάς, Τ. Μπαρλάς, William Miller, Βασ. Φ. Φίλιππας, Ν. Προεστόπουλος, Π. Κ. Κατηφόρης, Κ. Θ. Δημαράς, Λεωνίδας Χ. Ζώης, Κ. Δ. Μέρτζιος, Χρήστος Γ. Ευαγγελάτος, Γεώργιος Α. Σήφακας, Αρ. Σ. Μπαλάνος, Φαίδων Κ. Μπουμπουλίδης, Αλεξ. Θ. Φιλαδέλφεϋς, Σ. Θ. Λάσκαρις, Άγγελος Φίλιππας, Α. Ι. Σβώλος, Διον. Ρώμας, Τ. Καρρέρ, Ηλίας Βασιλάς, Αγάθη Νικοκάβουρα, Ιωάννης Λορέντσου Μερκάτης, Θεόδωρος Μακρής, Σπύρος Ι. Ασδραχάς, Πανταζής Κοντομίχης, Ντίνος Κονόμος, Κωνσταντίνος Ε. Σολδάτος. Οι σ. 80-88, με το κείμενο του Κ. Ε. Σολδάτου, κυκλοφόρησαν και σε ανάτυπο: *Επτανήσιοι Ιστοριογράφοι. Κωνσταντίνος Μαχαιράς. Ανάτυπο από το τεύχος «Κρίσεις επί των αφορώντων την νήσον Λευκάδα ιστορικών έργων του κ. Κωνσταντίνου Μαχαιρά»*, Αθήνα, 1960, 8ο, σ. 13.
14. *Η νήσος Λευκάς κατά την αρχαιότητα*, Αθήναι 1962, 8ο, σ. 72+2 χ.αρ.+4 σχεδιαγράμματα.
Αναδημοσίευση κεφαλαίων του βιβλίου στην εφ. *Λευκαδίτικες Σελίδες*, φ. 25 (Λευκάδα, Ιούνιος 1963), φ. 28-29 (Οκτώβριος 1963), φ. 30-31 (Νοε.-Δεκ.1963), φ. 32-33 (Ιανουάριος 1964).
15. «Η εθνική προσφορά των Λευκαδίων στην Ανάστασι του Γένους», εφ. *Ηχώ της Λευκάδος*, φ. 3 (Αθήνα, Μάρτ. 1971).

Από τη βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε

1. Σπ. Ι. Ασδραχάς, «Λευκαδιακά», Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού. Παράρτημα του περιοδικού Μνήμων αρ. 9. *Η Επανάσταση του 1821. Μελέτες στη Μνήμη της Δέσποινας Θεμελή-Κατηφόρη*, Αθήνα 1994, σ. 21-28.
2. _____, «Γεώργιος Γρηγορίου Παρίσης (1907-1964) (ο αρχαιοφύλακας)». «Κωνσταντίνος Γ. Μαχαιράς (1882-1967)». «Δέσποινα Θεμελή-Κατηφόρη (1931-1988)». «Μνήμη Πάνου Ροντογιάννη (1911-1996)». «Νίκος Γ. Σβορόνος (1911-1989)», *Πατριογραφήματα*, Αθήνα, Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, 2003, σ. 228-242, 253-297, 397-415.
3. Πάνος Γ. Ροντογιάννης, «Οι ιστορικοί της Λευκάδος. Δημ. Πετριτσόπουλος, Σπυρίδ. Βλαντής και Κωνσταντίνος Μαχαιράς», εφημ. *Ηχώ της Λευκάδας*, φ. 45 (160) Μάρτης 1988, φ. 46 (161) Απρίλης 1988, φ. 47 (162) Μάιος 1988.
4. Τριαντάφυλλος Ε. Σκλαβενίτης, «Νίκος Σβορόνος. Πλούσια κατάρτιση και ζηλευτή ευαισθησία», εφ. *Η Αυγή*, 29-30 Απριλίου 1989.
5. _____, «Μνήμη Νίκου Γ. Σβορόνου (1911-26.4.1989)» *Μνήμων* 13 (1991) 409-410.
6. _____, «Πέραν της βιβλιοθήκης και της βιβλιογραφίας: η Συλλογή του Αριστοτέλη Χαραμόγλη», *Η Χαραμόγλειος Ειδική Λευκαδιακή βιβλιοθήκη ως κέντρο τεκμηρίωσης των λευκαδικών μελετών*, Κείμενα Δημήτρης Χ. Σκλαβενίτης, Αριστοτέλης Α. Χαραμόγλης, Τριαντάφυλλος Ε. Σκλαβενίτης, Σπύρος Ι. Ασδραχάς, Επιμέλεια Τριαντάφυλλος Ε. Σκλαβενίτης, Λευκάδα, Πνευματικό Κέντρο Δήμου Λευκάδας – Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Αθήνα 1994, σ. 21-27 και ²2004, σ. 27-33.
7. _____, «Λευκαδίτικη πολιτισμική ιστορία», Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, *Πρακτικά Δ' Συνεδρίου Επτανησιακού Πολιτισμού (Λευκάδα, 8-12 Σεπτεμβρίου 1993), Από την τοπική ιστορία στη συνολική: το παράδειγμα της Λευκάδας, 15ος-19ος αι.*, Συνέδριο αφιερωμένο στον Πρόεδρο της Εταιρείας Λευκαδικών Μελετών Πάνο Γ. Ροντογιάννη, Αθήνα 1996, σ. 185-199.
8. Τριαντάφυλλος Ε. Σκλαβενίτης – Δημήτριος Χ. Σκλαβενίτης (επιμέλεια), «Πάνος Γ. Ροντογιάννης (1911-1996), ο φιλόλογος, ο δάσκαλος, ο ιστορικός της Λευκάδας. Μικρό αφιέρωμα», εφ. *Η Ηχώ της Λευκάδος*, φ. 92, Μάρτ.-Απρ. 1997.
9. Τριαντάφυλλος Ε. Σκλαβενίτης, «Ο ιστορικός Πάνος Γ. Ροντογιάννης», Σύλλογος Λευκαδίων Πάτρας «Η Φανερωμένη», *Αφιέρωμα Πάνος Γ. Ροντογιάννης. Ο σύγχρονος ιστορικός της Λευκάδας*, Ειδικό τεύχος του π. *Νήρικος*, Οκτώβριος 1997, σ. 50-54.
10. _____, «Η εντοπιότητα στην πολιτική ιστορία», Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, *Πρακτικά Α' Συμποσίου, Τοπική παράδοση και πολιτισμικός τουρισμός*, Πνευμα-

- τικό Κέντρο Δήμου Λευκάδας, Λευκάδα 9-11 Αυγούστου 1996, Αθήνα 1997, σ. 169-173.
11. _____, «Επισκόπηση των λευκαδικών μελετών», *Πρακτικά ΣΤ' Διεθνούς Πανιωνίου Συνεδρίου, Ζάκυνθος 23-27 Σεπτεμβρίου 1997*, Κέντρο Μελετών Ιονίου, Εταιρεία Ζακυνθιακών Σπουδών, τ. Α', Θεσσαλονίκη 2000, σ. 371-379.
  12. _____, «Οι κατήγοροι του ελληνικού γένους και η «Απολογία ιστορικοκριτική» του Λουδοβίκου Σωτήρη (1727-1820)», εφ. *Λευκαδίτικη Πνοή*, φ. 73 (Ηλιούπολη Αττικής, Νοέμ.-Δεκ. 2000).
  13. _____, «Η τοπική ιστορία και ο Πάνος Γ. Ροντογιάννης (1911-1996). Ο Νίκος Γ. Σβορώνος (1911-1989) και η κληρονομιά του», Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, *Πρακτικά Ε' Συμποσίου, Σταθμοί στην πορεία της Λευκάδας τον 20ό αιώνα*, Αθήνα 2001, σ. 163-173.
  14. _____, «Επτανησιακή Ιστοριογραφία και Γραμματολογία, 16ος-20ός αι. Παρουσίαση της θεματικής», Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, *Ζ' Πανιώνιο Συνέδριο Λευκάδα, 26-30 Μαΐου 2002*, *Πρακτικά*, τ. Α', *Πρώτο Τμήμα: Ζητήματα Πολιτισμικής Ιστορίας*, Αθήνα 2004, σ. 79-89. Πβ. και τ. Β', σ. 645-646.
  15. _____, «Η πολιτισμική ιστορία της Λευκάδας μετά την Ένωση. Λευκαδίτικη πολιτισμική ιστορία 1864-2006: Επιλογή βιβλιογραφίας [λήμματα 363]», Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών – Σύλλογος Λευκαδίων Φοιτητών και Σπουδαστών Αττικής, *Διεπιστημονική ημερίδα: Γνωριμία με τη Λευκάδα, Αθήνα 16 Απριλίου 2005 – Έκθεση Λευκαδίτικου βιβλίου. Στρογγυλό τραπέζι: Η Λευκάδα στο βιβλίο – Το βιβλίο στη Λευκάδα, Αθήνα 14 Οκτωβρίου 2005*, Αθήνα 2006, σ. 15-62.
  16. _____, «Ιωάννης Ν. Σταματέλος. 1822-1881. Ο λόγιος και ο δάσκαλος. Τα δημοσιεύματα. Τα κατάλοιπα. Τα χειρόγραφα της βιβλιοθήκης του», Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, *Πρακτικά ΙΑ' Συμποσίου, Ποίηση: Γιώργος Σεφέρης (1900-1971), Ιστορία-Φιλολογία: Ιωάννης Ν. Σταματέλος (1822-1881), Νικόλαος Ι. Σταματέλος (1861-μετά 1901), Βασίλειος Ι. Σταματέλος (1869-1945), Περιβάλλον και Οικονομία: Η ανάπτυξη της Λευκάδας*, Πνευματικό Κέντρο Δήμου Λευκάδας, Γιορτές Λόγου και Τέχνης, Λευκάδα 17-19 Αυγούστου 2006, Αθήνα 2007, σ. 63-142.
  17. _____, «Ο ιστορικός της Λευκάδας Σπυρίδων Α. Βλαντής (1855-1938). Αναγραφή δημοσιευμάτων Σπυρίδωνος Α. Βλαντή», *Η Λευκάς υπό τους Φράγκους, τους Τούρκους και τους Ενετούς (1204-1797). Ιστορικών δοκίμιον υπό Σπυρίδωνος Α. Βλαντή, Εν Λευκάδι 1902*. Φωτοανατύπωση με την υποστήριξη του Πνευματικού Κέντρου Δήμου Λευκάδας, Αθήνα, Εκδόσεις «Πορεία», 2008, σ. θ'-λθ'.
  18. Βιβέτ Τσαρλαμπά-Κακλαμάνη, «Κωνσταντίνος Γ. Μαχαιράς (1882-1967)», Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, *Κωνσταντίνος Γ. Μαχαιράς 1882-1967, Τιμητική εκδήλωση, Αθήνα, 15 Μαΐου 2004*, Αθήνα 2005, σ. 13-45.

Ο Κ. Γ. Μαχαιράς, σκίτσο (1959) του Γεράσιμου Δ. Γρηγόρη (1907-1985). Δημοσιεύτηκε στην εφημ. *Λευκάς*, φ. 166 (Λευκάδα 20.9.1963) ως εικονογράφηση στο «αυτοβιογραφικό» άρθρο του Μαχαιρά «Λευκάδιοι τιμώντες την Λευκάδα. Κωνσταντίνος Μαχαιράς». Το πρωτότυπο απόκτησε το Πνευματικό Κέντρο Δήμου Λευκάδας το 2007 (βλ. Δημοσιεύματα αρ. 9).

[Φύλλο κολλημένο στην αρχή του βιβλίου με τυπωμένη εκ των υστέρων σημείωση
στη δεύτερη σελίδα του]

ᾠ Απαγορεύεται ἡ ἐν ὅλῳ, ἡ ἐν μέρει ἀνατύπωσις ἢ με-
τάφρασις τοῦ παρόντος ἄνευ ἀδείας τοῦ συγγραφέως.